

**Дж. Дж. Мејер, *Svet se ruši. Povest o Velikom ratu 1914–1918*,
Београд, Филип Вишњић, 2015, стр. 680.**

Обележавање стогодишњице почетка Првог светског рата широм Европе је подстакло снажно интересовање јавности за ову, по мишљењу многих историчара, „исконску катастрофу XX века“. Обе чињенице послужиле су као подстицај објављивању бројних дела посвећених овој теми, те су издавачке куће, научне и културне институције из Србије, понесене општим трендом, и саме објавиле значајан број наслова о Првом светском рату. Иако је највећи део њих посвећен разним аспектима српске историје, округла годишњица пружила је повод и за попуњавање значајних празнина у постојећој литератури превођењем неколицине радова посвећених општеевропској димензији Првог светског рата. Међу потоње спада и „Повест о Великом рату 1914–1918“, карактеристичног наслова *Свет се руши*, чији је аутор Џ. Џ. Мејер (G. J. Meyer, 1940), угледни амерички новинар и публициста, објавио више популарних историјских дела посвећених енглеској династији Тјудор, те чувеној породици Борџија из времена Ренесансе. Мејерова историја Великог рата је историјско-публицистичко дело које припада врсти ваннаучне историографије, са првенственим циљем да популарише историјска знања и приближи их ширим круговима читалаца. Попут већине дела ове врсте, тако се и Мејерово одликује изразитим наративним стилем тј. приповедањем о појединим догађајима и личностима. Мејер се свесно одлучио за овакав приступ будући да је, пишући, пред очима имао просечног читаоца, а не уски круг професионалних историчара. Одатле је настојао да се у његовом приповедању ништа не подразумева како би своју историју Великог рата понудио у, како сам каже, „најчитљивијем могућем облику“.

Мејер је своје дело структурирао у шест великих хронолошких делова, те укупно 36 поглавља. Почевши са Сарајевским атентатом и држањем великих европских сила током „Јулске кризе“ 1914. године, Мејер се у наставку свога излагања усредредио на Западни фронт, приказујући политичка и војна збивања са мноштвом детаља, укључујући и биографије бројних кључних личности. Стога је он голему пажњу посветио „трци ка мору“, бици на Марни, ратовању у Фландрији, Дарданелској операцији (1915), биткама код Вердена и Соме на западу те Брусилловљевој офанзиви на истоку (1916), неограниченом

1 E-mail: antolovic.michael@gmail.com

подморничком рату, борбама на Западном и Италијанском фронту (1917), да би након неуспеха немачких офанзива на Западном фронту своје казивање окончао склапањем примирја у новембру 1918. године. Усмеривши тежиште свога излагања ка збивањима на западу Европе, Мејер је у основним цртама указао и на значај ступања САД-а у рат, као и револуције у Русији (1917), док је у позадину потиснуо збивања на Источном и Балканском фронту. Слично томе, глобални карактер рата, који се између зараћених страна водио и у Азији, Африци као и широм светских мора, готово у потпуности изостаје или представља тек споредни детаљ унутар главног тока Мејерове приповести. Примера ради, Никола Пашић помиње се једино у контексту Јулске кризе, од балканских владара једном се помињу српски краљ Петар и грчки краљ Константин, председник грчке владе Елефтериос Венизелос који се залагао за ступање Грчке у рат на страни сила Антанте није поменут нити једном речју, док су збивања на Балканском ратишту врло кратко приказана, првенствено у контексту Дарданелске операције и успостављања Солунског фронта. С друге стране, иако је у приповедању усмерен, пре свега, на војне и политичке догађаје, Мејер свој основни ток излагања на допуњује кратким, али живописним приказима развоја ратне авијације, стварности рововског ратовања, употребе бојних отрова, ратне свакодневице, положаја жена, доприноса уметника „ратној ствари“ зараћених земаља или, пак, деловања „Лоренса од Арабије“ на подстицању побуне Арапа против Османског царства.

Поред већ поменуте усресређености на Западни фронт, свакако најозбиљнији недостатак Мејерове књиге јесте његов приказ „Јулске кризе“, те његово тумачење одговорности за покретање Првог светског рата. Иако говори о „бланко чеку“ којим је немачки државни врх почетком јула 1914. подржао енергичан обрачун Аустро-Угарске са Србијом, Мејер не помиње спремност немачког Генералаштаба да међународну кризу, узроковану убиством аустријског престолонаследника Франца Фердинанда, искористи за покретање европског рата у коме би Немачка, поразивши истовремено Русију и Француску, остварила своје спољнополитичке циљеве и сврстала се у ред великих „светских сила“. Исто тако, у потпуности је неприхватљива Мејерова тврдња да кајзер Вилхелм II није био упознат са садржином ултиматума који је Аустро-Угарска упутила српској влади 23. јула 1914. године, будући да се политички и државни врх двеју средњоевропских савезничких царевина у потпуној тајности договарао око редоследа дипломатских и војних акција како би, на крају, упућивањем неприхватљивог ултиматума, владе европских земаља биле стављене пред свршен чин. Крајње проблематична је и ауторова оцена која одлуку царске Русије да прогласи делимичну мобилизацију сматра „војнички непотребном и контрапродуктивном“, будући да војни обрачун Аустро-

Угарске са Србијом не би, како тврди, утицао на „стратешки положај Русије“. Одатле Мејер закључује да је руска мобилизација представљала „чин врхунске лудости“ (стр. 88). Коначно, из Мејеровог приказа „Јулске кризе“ није довољно јасно на којој европској сили или силама лежи кључна одговорност за покретање светског рата што је, несумњиво, непосредна последица његовог потпуног занемаривања резултата до којих је још почетком 60-их година прошлог века дошао у својим истраживања Фриц Фишер и који су, у међувремену изнијансирани у бројним полемикама и употпуњени новим сазнањима, постали „опште место“ унутар главних токова историографије о Првом светском рату. Из импозантног пописа литературе коју је Мејер користио пишући своју књигу, а на коме се налазе и дела која се тек делимично односе на тему, из необјашњивог разлога изостају оба Фишера фундаментална дела која су већ деценијама доступна у преводу на енглески језик (*Germany's Aims in the First World War* (1968); *War of Illusions. German Policies from 1911 to 1914* (1975)). Имајући у виду поменуте чињенице, мишљења смо да је Мејерова интерпретација политичких и дипломатских догађаја током „Јулске кризе“ који су, на концу, довели до избијања рата, умногоме застарела и да наликује „угодном консензусу“ о овом питању успостављеном 30-их година XX века према коме су све европске силе „склизнуле у рат“ против своје воље.

Закључујући приказ Мејерове књиге, поновићемо да је реч о изразито традиционалној историји Првог светског рата, како у одабиру историјске фактографије, усресређене на војне и политичке садржаје, тако и у начину њихове презентације у којој приповедање заузима кључну улогу. Стога сматрамо да би било неупоредиво корисније да се издавач определио за превођење неког од релативно бројних приручника који пружају добар увид у стечена знања и главне правце истраживања у савременој историографији о Првом светском рату. Упркос реченим недостацима, мишљења смо да је превођење овог дела на српски језик ипак важно будући да заинтересованим читаоцима, првенствено студентима историје и других сродних хуманистичких дисциплина, пружа изузетно жив и детаљима богат приказ четворогодишњег ратовања на Западном фронту какав до сада није постојао на српском језику. Поред тога, бројна страна лична имена, као и географски и стручни појмови, по први пут су на исправан и доследан начин транскрибовани на српски језик, што је посебна заслуга преводиоца Драгана Јовановића. Превођење Мејеровог дела послужило је, према томе, као прилика да се нормирају транскрипције не само топонима већ и одговарајући преводи из домена „политичке иконографије и фразеолошке лексике који до сада нису били присутни у српском језику“. Имајући у виду поменуте чињенице, мало је рећи да преводиоцев напор заслужује сваку похвалу.